

การศึกษาพิธีกรรมเลี้ยงแถน บ้านห้วยปาง ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์
A Study of Thaen Offering Ritual at Ban Huai Pang, Dan Sub-district,
Kap Choeng District, Surin Province

พระศักดิ์นรินทร์ ปยุตตปุญโญ¹ พระสมมิตร ฐานุตตโร² เอกชัย สร้อยจิตร³ ยโสธรา ศิริภาพระภากร^{4*}
เกริกวุฒิ กันเที่ยง⁵ และ สุริยา คลังฤทธิ์⁶

Phra Saknarin Payuttapunyo¹, Phra Sommit Thanuttaro², Ekachai Sojit³,
Yasothara Siripraphagon^{4*}, Kroekwut Kanthiang⁵, and Suriya Klaungrit⁶

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์^{1-4*}

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช⁵

บ้านศาลาสამคี่ ตำบลบ้านขบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์⁶

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus^{1-4*}

Rajamangala University of Technology Srivijaya, Nakhon Si Thammarat Campus⁵

Ban Sala Samakkhi, Ban Chop Sub-district, Sangkha District, Surin Province⁶

*Corresponding author, e-mail: yasotharar.s@gmail.com

วันที่รับบทความ: 2 กุมภาพันธ์ 2565; วันที่แก้ไขบทความ: 25 สิงหาคม 2565; วันที่ตอบรับบทความ: 27 สิงหาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีกรรมและเชื่อในการเลี้ยง “แถน” ของกลุ่มชาวไทยลาวในพื้นที่บ้านห้วยปาง ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ผ่านกระบวนการลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์ชุมชนกลุ่มชาวไทยลาวเกี่ยวกับฐานคติความเชื่อในเทพเจ้าอยู่บนสวรรค์ และมีบริวารคอยรับใช้และรับคำสั่งให้มาดูแลและช่วยเหลือมนุษย์ในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการใช้ชีวิต ด้านการเกษตร ด้านการครองเรือนและการอยู่ร่วมกันอย่างมีกฎเกณฑ์ ด้านกฎหรือการลงโทษ ด้านการรับและการดูแลชุมชน และการประพาดดินและการปฏิบัติตามความเชื่อนี้ชุมชนจะมีกฎและจารีตที่ต้องถือปฏิบัติตาม เนื่องจากฐานคติความเชื่อมีต่ออำนาจเหนือธรรมชาติและเทพเจ้าที่อยู่บนสวรรค์จึงมีการจัดพิธีกรรมเพื่อสื่อสารถึงเทพเจ้า และบริวารของเทพเจ้าซึ่งมีบทบาทหน้าที่นำสารจากเบื้องบนมาสู่ผู้ปฏิบัติ และยังสามารถช่วยเหลือบำบัดรักษาความทุกข์ร้อนของมนุษย์ด้วย ผลการศึกษาพิธีกรรมและเชื่อ พบว่า พิธีกรรมจะเป็นการบำบัดรักษาและการทำนายเหตุการณ์ต่าง ๆ รูปแบบของพิธีกรรมจะเป็นการเซ่นไหว้ มีองค์ประกอบของ เครื่องบูชา ดอกไม้ อาหาร เสื้อผ้าเครื่องประดับ และอาวุธ สำหรับแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอด ดังนี้ (1) ควรกระตุ้นการเรียนรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีด้านความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชน มีการนำองค์ความรู้ไปเข้าสอนในสถานศึกษา (2) ควรมีการสร้างนวัตกรรมความเชื่อและเพิ่มมูลค่าของสัญลักษณ์ที่ปรากฏในพิธีกรรม เช่น ดาบ ข้าง และม้า ซึ่งทำจากไม้ (3) ควรให้พิธีกรรมและความเชื่ออยู่กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนเนื่องจากเป็นสิ่งที่สร้างความสุขและความสงบในชุมชนด้วยข้อห้ามและโทษของผู้ทำผิดเป็นกรอบของสังคม ซึ่งพิธีกรรมและความเชื่อเป็นฐานคติที่ควบคุมจิตและพฤติกรรมของกลุ่มชาวไทยลาวได้

คำสำคัญ: พิธีกรรมเลี้ยงแถน กลุ่มชาวไทยลาว จังหวัดสุรินทร์

Abstract

This article aimed to study of rituals and beliefs in the “Thaen” offering ritual at Ban Huai Pang, Dan sub-district, Kap Choeng district, Surin province. The study steps had the process of field visits to Thai-Lao people’s community interviews of the belief in God in heaven and servants. They gradually serve and receive orders to take care of and help humans in various fields such as living, agriculture, living in a house and coexisting with rules, rules or punishment, combat and community care. By behaving and following this belief, the community has to follow the rules and customs. Due to the belief base on transcendent powers and God in heaven, the ritual is held to communicate to the God and servants who brings the message from God to the human and also can help and treat human suffering as well. The results of the study of rituals and beliefs showed that the rituals were healing and foretelling events. The form of rituals and beliefs was the rituals offerings which contained elements of offerings such as flowers, food, clothing, accessories, and weapons. Guidelines for preservation and inheritance are as follows: (1) should encourage learning about the origin of traditions including beliefs and rituals of the community, and should bring knowledge to teach in educational institutions. (2) There should create innovation of beliefs and the addition of the value of symbols that appear in rituals such as swords, elephants, and horses which are made of wood. (3) Rituals and beliefs should be aligned with the way of life of the community as it creates happiness and peace in the community with prohibitions and penalties of offenders as a framework for society. The rituals and beliefs can be the basis for the mind and behaviour of the Thai-Lao people.

Keywords: Thaen Offering Ritual, Thai-Lao People, Surin Province

บทนำ

พื้นที่จังหวัดสุรินทร์ มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม เฉพาะกลุ่มที่ยังรักษาอัตลักษณ์และความโดดเด่น และมีวัฒนธรรมที่หลากหลายสิ่งเหล่านี้ถือเป็นความเฉพาะที่ปรากฏในพื้นที่แถบดินแดนแห่งนี้ และยังรักษาสืบสืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ยโสธรา ศิริภาพระภากร, 2564 : 58) กลุ่มชาวไทยลาว คือ ผู้มีภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเป็นภาษาลาว ที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ หลายยุคสมัยมีการโยกย้ายถิ่นฐานตามการเปลี่ยนแปลงของการเมือง การปกครอง การดำรงชีพ และการเดินทางไปในพื้นที่ต่าง ๆ นั้น มนุษย์ได้จดจำ บันทึก และรับรู้สิ่งที่ตนเคยปฏิบัติ สืบทอด ได้นำติดตัวมาด้วยทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ที่อยู่ภายในจิตวิญญาณ ดังนั้นเมื่อการรับรู้ และปลูกฝังนี้เองจึงทำให้มนุษย์แต่ละชนชาติมันไปอยู่ในถิ่นฐานใดก็ตาม มักจะสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ของตนเองที่รับรู้ และสัมผัสผ่านกาลเวลามานานให้ปรากฏในพื้นที่ที่อยู่อาศัยนั้นด้วยเสมอ ดังนั้นในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ แถบอำเภอกาบเชิง เราจะเห็นกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาอาศัยตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ และสิ่งที่ทำให้ทราบถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชน ที่แสดงให้เห็นได้ชัดเจน คือ ความเชื่อและพิธีกรรมเฉพาะกลุ่ม และรูปแบบโครงสร้างของพิธีกรรมนั้นๆ เราจะทราบว่า ฐานคติสัญลักษณ์ ความหมาย บุคคลนั้น ชื่ออะไร มาจากไหน และฐานคติความเชื่อ เป็นต้น (สำเร็จ อินทง และคณะ, 2562 : 375) ในพื้นที่การศึกษานี้มีความเป็นมาด้านประวัติศาสตร์ยาวนาน ผสมกันหลายยุคสมัยมีการศึกษา ในด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น และประเพณีพื้นบ้าน และศาสนสถานโบราณกับทั้งโบราณวัตถุ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน ตลอดจน

ด้านการรักษา บำบัดผู้ป่วยในพิธีกรรม ดังนั้น พื้นที่แห่งนี้มีพัฒนาการด้านความเชื่อ สามารถอธิบายได้ว่าสมัยโบราณมนุษย์ได้ถือกำเนิดขึ้นมาท่ามกลางธรรมชาติได้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายพึ่งพิงอาศัยและมีความเกี่ยวข้องกับธรรมชาติตลอดเวลา การที่ต้องพึ่งพิงอาศัยอยู่ตลอดเวลาเฝ้าได้เกิดมีปรากฏการณ์สองอย่าง ได้แก่ (1) ปรากฏการณ์ความเชื่อที่มีต่อการดำเนินชีวิตในด้านความเป็นมงคลและเสริมกำลังใจ (2) ปรากฏการณ์การอิงอาศัยและความต้องการความอยู่รอดและปลอดภัยด้วยปรากฏการณ์นี้เองได้มีการผสมผสานทางความเชื่อและข้อปฏิบัติที่เกิดขึ้นและยังรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีมาเป็นเวลานาน ทั้งนี้สิ่งเหล่านี้ย่อมมีคุณค่าและประโยชน์ทั้งสองอย่างที่สามารถสนองความต้องการ ของชุมชนในพื้นที่บริเวณแถบนี้ได้ ปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นทำให้ต้องเผชิญกับปรากฏการณ์และความแปรปรวนทางธรรมชาติด้วยสถานการณ์หลากหลายรูปแบบ ได้แก่ ฝนตก พายุพัด พายุ ภัยพิบัติ โรคระบาดผู้คนล้มตาย ฯลฯ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มนุษย์ในสมัยนั้นไม่สามารถเข้าถึงเครื่องมือในการรักษา หรืออธิบายได้ ปรากฏการณ์นั้นได้จึงก่อให้เกิดความรู้สึกว่าธรรมชาติมีพลังอำนาจลึกลับบางอย่าง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้นำมาซึ่งคุณและโทษ ทำให้มนุษย์เกิดความกลัวและยำเกรงและต้องการสื่อสารกับพลังอำนาจลึกลับเหล่านั้นโดยพิธีกรรมบางอย่าง ด้วยความไม่เข้าใจในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติทำให้มนุษย์สร้างจินตนาการต่อสิ่งต่างๆ มีดวงวิญญาณและสิ่งที่มีอำนาจบางอย่างที่มีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติคอยควบคุมอยู่ (ยโสธรา ศิริภาพระภากร, 2564 : 159 - 160) ความเชื่อของมนุษย์ซับซ้อนและมีเหตุผลขึ้นตามความเจริญ จากความเชื่อเหล่านี้ทำให้เราทราบถึงมนุษย์ที่มีความเชื่อต่อพลังอำนาจลึกลับและสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีพัฒนาการมาแต่เดิม จนมาสู่ยุคที่มีการสร้างรูปเคารพตามปรากฏการณ์ต่างๆ และเทพยเทพประจำฤดู และดวงดาว และแม้แต่พื้นที่เทือกเขาพนมดงรักอันเป็นอาณาเขตราชอาณาจักรไทยและราชอาณาจักรกัมพูชา ยังปรากฏในสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อว่าเป็นผู้รักษาและคุ้มครองอยู่ในดินแดนโดยรอบแห่งนี้ คือ ดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ประจำภูเข และมีการเคารพและพัฒนารูปเคารพมาเป็นรูปแบบพิธีกรรมบูชา เช่นไหว้ประจำปีจนกลายเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยังรักษาสืบทอด มาถึงปัจจุบันนี้

จากการศึกษาพิธีกรรมเลี้ยงแถน บ้านห้วยปาง ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ จากความหมายคำว่า พิธีกรรมเลี้ยงแถน มีความหมายสำคัญที่สามารถสื่อความหมายได้ว่า เป็นพิธีกรรมเช่นไหว้ดวงวิญญาณเทวดาหรือดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ประจำปี เป็นพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณ และผสมผสานกับการเข้าทรงโดยมี ผู้ทรง และดวงวิญญาณ ทั้งสองฝ่ายมารวมกันให้เป็นหนึ่งเดียวโดยผ่านกระบวนการ ขั้นตอน รูปแบบของพิธีกรรมเป็นต้น ความสำคัญของพิธีเลี้ยงแถน เป็นการสื่อสารและรับคำสั่งจากเบื้องบน และเป็นพิธีกรรมที่แสดงถึงความเคารพต่อพญานกด้วยพิธีกรรมนี้จัดขึ้นประจำปี อาจเลือกวันตามมงคลหรือเลือกตามความพร้อมก็ได้ เป็นช่องทางหนึ่งด้านพิธีกรรมที่จะติดต่อพญานก ผ่านบริวารท่าน และถือเป็นพิธีการมอบผลผลิตหรือถวายบรรณาการก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรูปแบบของเจ้าภาพหรือเจ้าบ้านว่าจะจัดเพื่อวัตถุประสงค์อะไร และเมื่อผลลัพธ์ได้ตามความต้องการแล้วก็จะมีการเลี้ยงตอบแทน ในด้านการบำบัดรักษาจัดเป็นการรักษาโดยตรงจากพญานก หรือจากผู้นำสาร (บริวารพญานก) จากเบื้องบนอีกที ส่วนวิธีการรักษาก็ขึ้นอยู่กับเบื้องบนหรือผู้ผ่านร่างหมอมีฟ้าทำการรักษาคนป่วยตามวิธีของแต่ละรายไป

ปัญหาที่พบในการลงพื้นที่การศึกษา และจากการชุมชนได้ให้ที่มาของประเด็นที่มีความสำคัญต่อการศึกษาครั้งนี้ คือ ความเชื่อละพิธีกรรมเลี้ยงแถน มีมาหลายหลายยุคสมัย และทำการสืบทอดโดยจัดพิธีกรรมในแต่ละปี แต่ยุคสมัยปัจจุบันคนรุ่นเก่าสมัยปู่ย่า ตายาย เริ่มแก่ตัวลงและเกรงว่าวัฒนธรรมของชุมชนเหล่านี้จะเลือนหายไป ตามยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกับเทคโนโลยี ทำให้เด็กและเยาวชนไม่ให้ความสนใจ และสามารถพัฒนาองค์ความรู้จากสิ่งเหล่านี้เลยก็น่าเสียดายวัฒนธรรมเก่าแก่ ที่ชุมชนมีความเชื่อ และรับมาจากบรรพบุรุษ กำลังจะไม่ได้รับความเข้าใจและรับรู้จนสามารถสร้างมูลค่าจากสิ่งเหล่านี้ และนวัตกรรมในความเชื่อที่สามารถนำมาสร้างเป็นรูปแบบการเรียนรู้ หรือสร้างมูลค่าในด้านวิชาการ ด้านมูลค่าเพิ่มที่ได้จากอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงได้

กลายมาเป็นความน่าสนใจและต้องการที่จะศึกษาเรื่อง การศึกษาพิธีกรรมเลี้ยงแถน บ้านห้วยปาง ตำบลดำน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ และน่าจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในด้านต่างๆได้ และสามารถพัฒนาให้กลายเป็นสื่อการเรียนรู้ของชุมชนได้ต่อไป อย่างยั่งยืน

ฐานคติด้านความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อแถนและพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ

ฐานคติด้านความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อพลังอำนาจที่ไม่สามารถอธิบายได้ (วิลาลินี ศรีนุเคราะห์, 2543 : 1) มีดังนี้ (1) ฐานคติที่มนุษย์ให้ความเชื่อในอำนาจธรรมชาติเชื่อ ว่าสามารถดลบันดาลให้เกิดผลต่างๆแก่มนุษย์ได้ คือ ความทุกข์และสุขแก่มนุษย์ได้ มนุษย์จึงให้ความเคารพยำเกรงและพยายามเอาใจธรรมชาติ ในรูปแบบความเคารพธรรมชาติ และบูชาธรรมชาติ เป็นต้น (2) ฐานคติด้านความเชื่อในดวงวิญญาณ ผีสงฆ์ เทวดา ไสยศาสตร์ เครื่องราง กับพลังลี้ลับแห่งมนตราคม เป็นความเชื่อที่วิวัฒนาการมาจากความเชื่อดั้งเดิม โดยเชื่อว่าในธรรมชาติมีจิตวิญญาณครองด้วยดวงวิญญาณเหล่านั้นสถิตอยู่ในธรรมชาติและเป็นผู้ควบคุมให้เกิดปรากฏการณ์ธรรมชาติ ทั้งในด้านที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่มนุษย์ (3) มนุษย์ให้ความเชื่อในพลังอำนาจอันลึกลับ โดยเชื่อว่าว่าเป็นเทพเจ้า เทวดา ที่รักษาภูเขา ป่าไม้ ก้อนหิน สายน้ำ รวมไปถึงสัตว์ที่อาศัยในป่าเขาเหล่านั้นเป็นความเชื่อที่พัฒนามาจากความเชื่อเรื่องดวงวิญญาณเชื่อว่ามีผีวิญญาณเทวดาประจำอยู่ในธรรมชาติ ทุกประเภทเทพเจ้าเหล่านั้นมีอารมณ์ รัก ชอบ โกรธ หลง แต่มีฤทธิ์อำนาจเหนือมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ประกอบพิธีกรรมจึงพยายามเอาใจ ดวงวิญญาณ เหล่านั้นด้วยการ การบวงสรวง เช่น ไห้วสังวาลย์ นอกจากนั้นยังพยายามสร้างรูปเคารพขึ้นมาเพื่อเคารพบูชาอีกด้วย และบูชาด้วยสิ่งที่มีมนุษย์มีอยู่เสมอทั้งเวลาเช้า และเวลาเย็น เป็นต้น ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงเกิดความนับถือ เช่น ธรรมชาติ ต้นไม้ใหญ่ ภูเขา แม่น้ำ จอมปลวก ซึ่งเป็นฐานคติแบบดั้งเดิมนั้นเอง ฯลฯ ให้เป็นที่พึ่งและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ด้วยความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้ต้องมีอำนาจลึกลับสิ่งสถิตอยู่และมีพิธีกรรมการเช่นไหว้ การบูชาและหวังผลให้ตนได้ในสิ่งที่ปรารถนา ฐานคติด้านความเชื่อมีผลและบทบาทและมีความสำคัญต่อมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ดังคำกล่าวของหม่อมเจ้าหญิงพูนพิสมัย ดิสสกุล ได้ทรงอธิบายความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากความเชื่อในอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่เห็นเหตุต่าง ๆ ฉะนั้นเมื่อมีภัยพิบัติเกิดขึ้น ก็จะวิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะช่วยได้และเมื่อพ้นก็จะแสดงความเคารพบูชา เช่น ไห้วและอาจประกอบกิจกรรมการแสดง เช่น ดนตรี การรำ รำ การแสดงต่างๆ เป็นต้น เมื่อมนุษย์มีความเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นพื้นฐานก็จะพัฒนาความเจริญเพื่อก้าวไปสู่ด้านอื่นๆ ต่อไปจึงถือได้ว่าความเชื่อเป็นด่านแรกของแนวปฏิบัติต่างๆ ทั้งหลายเพราะเมื่อมนุษย์เชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่งและเห็นว่าเป็นของมีค่าจนนำมาปฏิบัติสืบไปจนชั่วลูกชั่วหลานสิ่งเหล่านี้ก็จะกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาในที่สุด

ส่วนประเพณีที่สมาชิกของชุมชนและสังคมยังยึดถือสืบเนื่องกันมาเพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดทั้งหลายที่ตนเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติแต่ละประเพณีและพิธีกรรม จะมีกรรมวิธี รูปแบบขั้นตอน องค์ประกอบ แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น (ปริญญญา จงหาญ, 2553 : 3 - 4) ประเพณีเกิดจาก องค์ประกอบหลายอย่าง ได้แก่ ประเพณีเกิดจากความเชื่อที่มีต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ และดวงวิญญาณที่สามารถให้คุณและโทษได้ ประเพณีเกิดจากการร่วมมือสร้างสรรค์ให้เกิดความเป็นมงคลในชีวิตและครอบครัวตามคติที่มีต่อสิ่งนั้น เช่น การรำ รำงานพิธีบวงสรวงประจำปีทั้งจังหวัดแต่ละแห่งจัดขึ้น ประเพณีสามารถเป็นแนวทางด้านความประพฤติของส่วนรวมที่ถือเป็นธรรมเนียมหรือเป็นระเบียบแบบแผนและสืบทอดกันมาจนเป็นพิมพ์เดียวกันและยังคงอยู่ได้เพราะมีสิ่งใหม่เข้ามาช่วยเสริมสร้างสิ่งเก่าอยู่เสมอและกลมกลืนเข้ากันได้ดี จึงทำให้ประเพณีเดิมยังคงอยู่ต่อไปได้ ด้วยเหตุนี้ประเพณีจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ เนื่องจากสังคมใดที่มีวัฒนธรรมประเพณีย่อมแสดงให้เห็นว่าชุมชนและสังคม ประเพณีของชุมชนจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาท้องถิ่น แล้วยังสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชนและสร้างกิจกรรมดีให้กับชุมชนในพื้นที่ได้

ยังเป็นรากฐานในการพัฒนาจิตและพฤติกรรมได้อีกด้วย (เกษนันทน์ แสงมาศ และ โสธธรา ศิริภาพระภากร, 2562 : 112 - 114) ทั้งนี้ประเพณีแสดงให้เห็นถึงควมมีระเบียบแบบแผน เจตคติ การกระทำ คุณค่า ค่านิยม ศีลธรรม ของคนในชุมชนและสังคมนั้นยึดถือและปฏิบัติกันมานานจนเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติจนเป็นแบบแผนเดียวกันมีส่วนร่วมทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

คำว่า “ແຄນ” ในความหมายของ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2554ก) หมายถึง เทวดา สามารถอธิบายได้ว่าเป็นสถานะอยู่เหนือมนุษย์เป็นฐานะที่อยู่บนฟ้า มีอำนาจเหนือมนุษย์อาจกล่าวได้ว่าเป็นเทวดาสูงสุดวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวอีสาน กลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มชาวไทยลาวเชื่อว่าพระยาແຄນมีบทบาทต่อชีวิตมาก และด้านบทบาทด้วยตามฐานคติแต่เดิมได้กล่าวว่า “ແຄນ” มีลักษณะสองประเภท (ประยงค์ แสงบูรณ, 2555 : 8 - 9) ได้แก่ แຄนหลวง หมายถึง เทพเจ้า ผู้สร้างโลกสร้างสรรพสิ่งในโลก อาจกล่าวได้ว่าสรรพสิ่งเกิดจากพลังการสร้างสรรคเกิดจากเทพเจ้า และปรากฏตำนานที่กล่าวขาน ปรากฏเป็นนิทานเรื่องขุนบรม ได้กล่าวถึง แຄนฟ้าขึ้น ในพงศาวดารล้านช้างเรียกว่า พระยาແຄนหลวง หรือແຄนฟ้าขึ้น มีความหมายตรงกัน คือ พระยาແຄน คือเทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่สูงสุด ตามฐานคติความเชื่อของชาวไทยลาวเป็นต้น และลักษณะที่สองได้กล่าวถึง คือ แຄนบริวารเป็นแຄนที่มีศักยภาพน้อยกว่าพระยาແຄน และเป็นผู้ที่ต้องปฏิบัติตามหน้าที่ ที่รับจากพระยาແຄน ในการบัญชา ชาวไทยลาวมีฐานคติว่าແຄนบริวารมีหลากหลายบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกัน ได้แก่ (1) แຄนหล่อ คือ ผู้ที่ทำหน้าที่หล่อรูปร่างและใบหน้ามนุษย์ให้มีความแตกต่างกันก่อนลงมาอุบัติเกิดในโลกมนุษย์ในที่ต่าง ๆ (2) แຄนแต่ง คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ประสาทวิชาความรู้ในด้านต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์ เช่น ด้านการทอไหม ด้านเลี้ยงไหม ด้านการตีเหล็ก ด้านสถาปัตยกรรม และด้านการเพาะปลูกการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น (3) แຄนถม หรือ แຄนตรง แຄนเอือก แຄนหุอิ คือ แຄนประจำสี่ทิศ ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ช่วยชี้จุดเส้นทางภูมิประเทศที่ดีในการตั้งเมือง และการเพาะปลูกด้านการเกษตร รวมไปถึงการพัฒนาบ้านเมือง (4) แຄนคำ คือ ผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสงคราม อาวุธ การทหาร การปกครอง (5) แຄนซัง คือ ผู้ที่สามารถตัดสินและการพิจารณาความและความยุติธรรม (6) แຄนแพน คือ ผู้ที่ทำหน้าที่สอนศิลปะการละเล่น การร้องรำ การกวี และดนตรี (7) แຄนลม คือ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์ กับพระยาແຄน และ (8) แຄนแนน คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ในการรักษาให้มีความสำคัญและบทบาท หน้าที่ ระหว่าง พระยาແຄน และบริวารจะมีขั้นตอน และรูปแบบการทำงานที่ชัดเจน ทั้งนี้ยังสัมพันธ์กับมนุษย์ในฐานะผู้พิทักษ์ รักษา และดูแล ไปพร้อมกันด้วย (จตุพล ทองสกุล, 2553 : 55)

การศึกษาการคงอยู่ของพิธีกรรมเลี้ยงแຄนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวบ้านห้วยปาง ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์

ขั้นตอนการศึกษาผ่านกระบวนการลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์ชุมชนกลุ่มชาวไทยลาวเกี่ยวกับฐานคติความเชื่อในเทพเจ้าและบริวาร ดังนั้น

1. ศึกษาจากงานวิจัย หนังสือ ตำราด้านความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นและความเป็นมาเพื่อรวบรวมข้อมูลที่ต้องการศึกษาตามกรอบประเด็นในการศึกษา
2. ทำการลงพื้นที่เพื่อทำการลงสำรวจพื้นที่ตามบริบทบ้านห้วยปาง ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ที่มีพิธีกรรมของชุมชนในพิธีกรรมเลี้ยงแຄน
3. ประสานงานและทำการติดต่อกับชุมชนในพื้นที่การศึกษา เพื่อประสานงานในการขออนุญาตสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของชุมชนและมีความเชี่ยวชาญและสามารถตอบคำถามได้และเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา เพื่อรวบรวมข้อมูลตามกรอบการศึกษา ได้แก่ ฐานคติของชุมชนที่มีต่อพิธีกรรมเลี้ยงแຄน

ความเชื่อที่มีต่อพิธีกรรมนี้มีผลกระทบในด้านใดบ้างของชุมชน พิธีกรรมเลี้ยงแถนมีรูปแบบ ขั้นตอน องค์ประกอบ อย่างไร และบทบาทของพิธีกรรมมีด้านใดบ้าง เช่น การรักษา การทำนาย การคุ้มครอง และอื่น ๆ เป็นต้น

4. เรียบเรียงและสรุปผลดำเนินงานพร้อมแสดงผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าตามกรอบการศึกษา

เกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่การศึกษา เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวบ้านห้วยปาง ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เป็นพื้นที่ที่มีการสืบทอด และรักษาประเพณีท้องถิ่นที่มีต่อพิธีกรรมเลี้ยงแถนในปัจจุบัน มีฐานคติและความเชื่อที่มีต่อการเลี้ยงแถนที่ยังมีความเชื่อและผูกพันอย่างเหนียวแน่น ชุมชนยังมีผู้ประกอบพิธีกรรมกรรมเลี้ยงแถน มีเจ้าพิธีกรรม และยังมีการให้บริการอยู่ในปัจจุบัน และชุมชนในพื้นที่ยังรักษาอัตลักษณ์ด้านความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อพิธีกรรมเลี้ยงแถนที่มีความเฉพาะท้องถิ่นของกลุ่มชาวไทยลาว

ผลการศึกษาการคงอยู่ของพิธีกรรมเลี้ยงแถนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว บ้านห้วยปาง ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ลักษณะหิ้งแถนที่ประทับดวงวิญญาณ ดังภาพที่ 1 และพิธีกรรมเลี้ยงแถน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 1 ลักษณะหิ้งแถนที่ประทับดวงวิญญาณ

ที่มา: พระศักดิ์นรินทร์ ปยุตตปญฺโญ (2564ก)

ภาพที่ 2 พิธีกรรมเลี้ยงแถนบ้านห้วยปาง ตำบลด่าน

ที่มา: พระศักดิ์นรินทร์ ปยุตตปญฺโญ (2564ข)

จากภาพที่ 1 เป็นหิ้งแถนตั้งอยู่ภายในบ้าน เป็นเสมือนหิ้งที่ใช้ในการเคารพ บูชา กราบไหว้ และใช้ในการจัดพิธีกรรมบูชา เป็นอีกบทบาทในฐานะสิ่งเคารพบูชาและยังถือเป็นสถานที่สถิตของดวงวิญญาณด้วย เป็นต้น ภาพที่ 2 พิธีกรรมเลี้ยงแถนของกลุ่มชาวไทยลาวในพื้นที่บ้านห้วยปาง อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เป็นงานประจำปีจัดขึ้นเพื่อบูชา และเซ่นไหว้ แถน เป็นพิธีกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญในฐานะผู้สืบทอด และรักษา สืบสานพิธีกรรมเลี้ยงแถนจนกลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น และความเชื่อในพิธีกรรมเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นในปัจจุบัน นอกจากนี้ จากงานวิจัยของ ประยงค์ แสนบุราณ (2555 : 9 - 11) ได้ศึกษา บทบาทของพระยาแถน พบว่าพระยาแถนมี บทบาทในการสร้าง ทั้งการสร้างโลกและจักรวาล การสร้าง ดิน น้ำ ลม ไฟ และทุกสิ่งที่อยู่บนโลกใบนี้ และแถนยังมี บทบาทในการลงโทษ ซึ่งหากมนุษย์ไม่เชื่อฟังพระยาแถนแล้ว ก็จะถูกลงโทษ มนุษย์จำเป็นต้องยำเกรงพระยาแถนในฐานะที่เป็นผู้สร้าง และบทบาทของพระยาแถนในด้านการปกครอง โดยพระยาแถนจะส่งคนเข้ามาดูแล ปกปักรักษา สอบมนุษย์ให้สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

ความเชื่อที่มีต่อแถนกลุ่มชาวไทยลาว โดยส่วนใหญ่ฐานคติที่มีต่อความเชื่อในเรื่องบทบาทของแถนมักเป็นการให้ความสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ความเชื่อที่มีต่อแถนในฐานะผู้อำนวยผล และมีอำนาจให้คุณและโทษได้ และถือเป็นผู้มีอำนาจที่ยิ่งใหญ่ในฐานะเทพเจ้าที่มีผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิต

2) การจัดเครื่องบูชาของกลุ่มชาวไทยลาว และชุมชนในพื้นที่มักแสดงถึงการเคารพอย่างหนึ่งและการถวายเครื่องบูชา ที่แสดงออกถึงการเคารพบูชาต่อแถน ถึงแม้ปัจจุบันความเชื่อนี้ก็ยังฝังอยู่ในความรู้สึกของชุมชนนี้ การถวายสิ่งของเพื่อเป็นการบูชาแถน การใช้เสียงดนตรีเพื่อการบูชา การจำลองสัตว์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ได้แก่ ช้าง ม้า ดาบ เรือ ไม้พาย และอื่นที่เกี่ยวข้อง สิ่งเหล่านี้จัดว่าเป็นเครื่องเคารพ สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ สิ่งแทนบรรพบุรุษของตนเอง ทั้งนี้ยังมีการจัดหอเพื่อทำการบูชาภายในบ้านเรือนของตนเองอีกด้วย เป็นต้น

3) แถนกับฐานคติความเชื่อที่มีต่อการขอฝน ประเพณีขอฝนนี้ยังดำรงอยู่แม้ในสมัยปัจจุบัน ประเพณีนี้ยังถือปฏิบัติกันอยู่ท่ามกลางความเจริญรุ่งเรืองของวิทยาการสมัยใหม่จึงถือเป็นการให้ความสำคัญต่อฐานคติความเชื่อแบบดั้งเดิมและเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ด้านอนุรักษ์ สืบทอด ประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น

4) แถนยังมีความสำคัญต่อมนุษย์ในด้านความรู้สึกและจิตวิญญาณภายในร่างกายของมนุษย์ และมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความเป็นอยู่ บ้านเรือนอาศัย สุขภาพร่างกาย ความสำเร็จและเกษตรที่ได้ผลผลิต เป็นต้น (วุฒิชัย สว่างแสง และ พุทธรักษ์ ปรานนอก, 2564 : 6) ขวัญ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ โดยมนุษย์เชื่อว่า ทุกคนล้วนมีขวัญสถิตอยู่ในตัว ขวัญแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นนามธรรมเรียกว่า วิญญาณ หรือ สิริมงคล ความดี และลักษณะที่เป็นรูปธรรม คือสิ่งที่สามารถจับต้องได้ (วุฒิชัย สว่างแสง และ พุทธรักษ์ ปรานนอก, 2564 : 6) นอกจากนี้ ขวัญ ในภาษาเขมร ที่เรียกว่า “ปลิง” โดยเชื่อว่ามนุษย์เราจะมีปลิง 19 ดวง ที่ทำให้จิตใจของมนุษย์เป็นปกติ มีความสุข หากมีเหตุการณ์ที่ทำให้ตกใจ หรือหวาดกลัว ก็จะส่งผลให้ทำให้ขวัญหายไป เมื่อขวัญหาย ก็จำเป็นต้องทำพิธีเรียกขวัญ เพื่อเอาขวัญคืนมา ในขณะที่ชาวไทดำในเวียดนาม เชื่อว่า มีราว 80 ขวัญ คือ อยู่ข้างหน้า 30 ขวัญ และอยู่ข้างหลัง 50 ขวัญ (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2562) และสารานุกรมวัฒนธรรมไทย (มปป.) กล่าวถึง จะเห็นว่า วิญญาณ หรือ ขวัญ หรือ ปลิง จะเป็นผู้คอยบงการให้สิ่งมีชีวิตดำเนินชีวิตไปในทิศทางของตนเอง ซึ่งขวัญในโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับแถน คือ เมื่อมนุษย์หมดอายุขัย ดวงวิญญาณจะออกจากร่างแล้วกลับไปยังเมืองแถน ไปอยู่กับบรรพบุรุษ และคอยช่วยเหลือดูแลบุตรหลานของตน (วุฒิชัย สว่างแสง และ พุทธรักษ์ ปรานนอก, 2564 : 21)

การทำพิธีสู่ขวัญ เป็นพิธีที่ทำการเชิญขวัญให้อยู่กับตัว เพื่อให้มีความสุข ส่งเสริมกำลังใจให้เข้มแข็ง มีสติ และไม่ประมาท เรียกผู้รู้วิธีทำขวัญว่า หมอขวัญ หรือหมอพราหมณ์ เรียกวิธีเรียกขวัญว่า สู่ขวัญ เรียกการสวดเรียกขวัญว่า สุตขวัญ ซึ่งเป็นวิธีการเรียกของพราหมณ์ เรียกเครื่องใช้ในพิธีว่า บายศรี (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2561 : 141) และการทำพิธีสู่ขวัญมีมาตั้งแต่อดีตสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่สมัยก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามาในแถบสุวรรณภูมิ (นลิน สินธุประมา, 2562; สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2562)

ความเชื่อและพิธีกรรมเลี้ยงแถนกลุ่มชาวไทยลาว ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์

ความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือในหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งเช่นเชื่อในคำสอน เชื่อในบุคคล การยึดถือในสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์ ของบุคคลกลุ่มชนหรือสังคมนั้นๆ เช่นความเชื่อเรื่องเทวดาอารักษ์ เช่น รุกขเทวดา เจ้าทุ่ง เจ้าท่า เจ้าป่า เจ้าเขา พระภูมิเจ้าที่และผีประจำเมืองวิญญาณเหล่านี้มีความเชื่อว่าเป็นผู้ดูแลในสถานที่ต่างๆ มีความเกี่ยวข้องกับสถานที่นั้นมานานและยังไม่ไปจากที่นั้นยังคงดูแลรักษาอยู่ เป็นต้น สำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2554) ให้ความหมายกับ คำว่า พิธีกรรม เป็นคำนาม หมายถึง การบูชา หรือแบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา และ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2561 : 19) ได้กล่าวถึง พิธีกรรมของชุมชน เป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้กระทำสบายใจ เป็นการสร้างพลังทางศีลธรรม เนื่องจากทุกคนจะมาร่วมตัวเพื่อช่วยกันทำกิจกรรมให้สำเร็จ สร้างความอบอุ่นให้กับคนในชุมชน (สมพร เกษมสุขจรสแสง, 2526 : 47) กล่าวว่า พิธีกรรม หมายถึง การบูชาแบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนาเป็นคำบัญญัติของการประกอบพิธีการต่างๆ และคำว่าพิธีการ (Rite) หมายถึงพิธีตามประเพณีทางศาสนาหรือในโอกาสสำคัญ พิธีกรรมจะก่ออำนาจพิเศษขึ้นมาเป็นการเพิ่มพลังและสืบอำนาจให้แก่การดำเนินชีวิตเป็นรูปแบบของพฤติกรรมหรือการทำพิธี นอกจากนี้ พิธีกรรม ยังเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกเพื่อตอบสนองความต้องการทางโลกียวิสัย หรือเพื่อตอบสนองจิตวิญญาณให้สามารถดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามกฎหมาย จารีต ประเพณี วัฒนธรรม และการยอมรับจากคนทั่วไป (เดณี ชาร์เจน, 2542 : 29 – 35; ยโสธรา ศิริภาพระภากร, 2560 : 10 - 11)

ดังนั้นที่มาของความเชื่อที่มีต่อแถนสามารถที่จะดับทุกข์เชิญหรือทำลายในอุปสรรคที่เกิดขึ้นได้ และองค์ความรู้ในด้านความเชื่อนี้สามารถที่จะช่วยเหลือมนุษย์ที่เดือดร้อนได้ โดยมีความเชื่อว่าการที่มนุษย์เกิดการเจ็บป่วยนั้นก็เนื่องจากการไปละเมิดหรือทำผิดต่อผี (บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา, 2550 : 41) ที่เชื่อว่าเป็นดวงวิญญาณบรรพบุรุษ โดยเป็นการละเมิดต่อบรรพบุรุษในข้อห้ามหรือศีลธรรมอันดีงามของสังคม วิธีการในการรักษาต้องมีการเชิญแถนมาสิงสถิตอยู่ในร่างของคนทรง เรียกว่า "ผีฟ้านางเทียน" ขั้นตอนการเชิญดวงวิญญาณแถน ดังภาพที่ 3 และลักษณะพิธีกรรมช่วงประกอบพิธี ดังภาพที่ 4 ซึ่งในการลำผีฟ้าของชาวอีสานนั้นมองค้ประกอบอยู่ทั้งหมด 5 ส่วนคือ หมอลำ ผีฟ้า หมอแคน ผู้ป่วย และเครื่องบูชา ทั้งนี้การจัดพิธีกรรมดังกล่าวจะมีขึ้นในเดือนสาม จึงได้มีการจัดพิธีกรรมขึ้นทั้งนี้ตามวัตถุประสงค์ของผู้จัดพิธีกรรมว่ามุ่งประสงค์เรื่องใด

ภาพที่ 3 ขั้นตอนการเชิญดวงวิญญาณแกน
ที่มา: พระศักดิ์นรินทร์ ปยุตตปัญโญ (2564ค)

ภาพที่ 4 ลักษณะพิธีกรรมช่วงประกอบพิธี
ที่มา: พระศักดิ์นรินทร์ ปยุตตปัญโญ (2564ง)

จากการศึกษาสาเหตุของการจัดพิธีเลี้ยงแกน คือ ความเชื่อที่มีมาแต่กาลก่อนสาเหตุของการจัดพิธีเลี้ยงแกนมาจากความเชื่อความศรัทธาต่อพญางานที่ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเป็นความเชื่อที่มีมาพร้อมชาติพันธุ์ที่มีความเคารพและกตัญญูต่อดวงวิญญาณของบรรพบุรุษหรือเป็นผู้สืบทอดมรดก การได้รับมอบหน้าที่ในการสื่อสารจากเทพเจ้าในอุดมคติความเชื่อคือพญางาน นั่นเอง จึงนับว่าเป็นความเชื่อมาแต่ก่อนเพราะได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ในการจัดพิธีกรรมเลี้ยงแกนหรือเลี้ยงผีแกนหรือรำผีฟ้า การจัดเตรียมเวทีหรือปลั้มพิธีมีองค์ประกอบ คือ (1) การจัดพิธีเลี้ยงแกนเป็นการเลี้ยงประจำปีจะเน้นในวันอังคาร เริ่มวันที่ดีที่สุดในการเลี้ยงครุใหญ่คือ ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เป็นประจำทุกปี และจะมีเวลาประกอบปลั้มพิธีเพียง 3 วันก่อนจะถึงวันจริง เท่านั้น (2) ในวันเตรียมการวันแรก คือ 2.1 เตรียมจัดหาเสาปลั้มพิธี จำนวน 9 ต้น เท่านั้นและจะต้องเสาะหาให้แล้วเสร็จภายในวันเดียว 2.2 จัดหาไม้ซื่อ ไม้คาน ตามคำนวณของช่าง เพื่อความแข็งแรงคงทนของปลั้มพิธี 2.3 จัดหาไม้กลอนหลังคาตัวนี้คือต้องใช้ฝัองละ 9 ลำ รวม 18 ลำ 2.4 จัดหา ไพรหญ้าคา จำนวน 100 โพล เพื่อใช้มุง โดยเน้นวิธีการมุงหลังคาจะต้องมุงโดยชาวตำบลเท่านั้น หลังจากจัดหาอุปกรณ์ ที่จะเป็นเหล่านี้เสร็จแล้ว ก็จะมีการช่วยกันประกอบปลั้มพิธี ให้แล้วเสร็จภายในวันแรกของการเตรียมงาน (3) วันที่ 2 นำห่อหิ้งครุมาตั้งในประรำพิธีเสร็จแล้วนำดอกจำปาสีขาวเหลือง (ชนิดเดียว) มาร้อยเป็นเส้นร้อยเสร็จ

นำไปห้อยกับไม้กลอนหลังคาให้เต็มเท่าที่จะหาได้ ฝ่ายเจ้าภาพต้องเตรียมการหื้อข้าวต้มและกล้วย คำหมากพลู บุหรี่ นำมาห้อยเช่นกัน (4) หิ้งครุมีความสูงจึงจำเป็นต้องทำบันไดมาทาบทเพื่อจะได้เชิญเทวดาหรือผีฟ้าลงมาประทับร่างคนทรงตามคติความเชื่อบนหิ้งจะประกอบด้วย คำหมากพลู บุหรี่ ชัน 5 ชัน 8 (ใส่ลาด วางบนหมอน) ผ้าขาว ผ้าถุง หมอน 3 ลูก น้ำมันมะกอก 1 ขวด แป้ง 1 ขวด แป้งกระป๋อง 1 ป่อง น้ำขมิ้น 1 ชัน และ ห่อบูชาครูจากสมาชิกกลุ่มผู้ทำพิธี (คำหมาก บุหรี่ ดอกไม้) (5) หิ้งเล็ก มี แป้ง หวี กระจก หน่อกล้วย อ้อย หนูนาง หนูน้อย ดาบไม้ยอป่า เรือต้นยอบ่า ชิงดักนก ดาบจริงอย่างละ 1 ชัน (6) สูป 1 คู่ แห่ ข่องใส่ปลา ธนู ฟันไม้ ถ่าน เตา มีดพลั่ว ครกสาก พรึกแห้ง เกลือ เชียง หม้อ (เครื่องทำมาหากินและเครื่องครัว ตามแบบฉบับโบราณ) (7) เครื่องไหว้ในวันงาน มีข้าวปลาอาหาร ของหวาน ผลไม้ น้ำดื่ม (ยกเว้นเหล้า) (8) เครื่องแต่งกาย โดยเน้น ผ้าขาวม้า ผ้าขึ้น ผ้าโสร่ง ผ้าแพร เครื่องแต่งกายเครื่องประดับ ต่างๆ ตามแต่เจ้าภาพจะหาหาไปได้ เป็นต้น

การจัดพิธีเลี้ยงแถนเมื่อจะเริ่มพิธีเลี้ยงแถนจะถือเครื่องบูชาไปบอกกล่าวผู้ร่วมพิธีโดยเริ่มจากหมอแคน คนตีกลอง คนตีฉิ่ง ตีฉาบ ตีฆ้อง เมื่อเสร็จแล้วก็จะให้หมอลำและกลุ่มผู้ทำพิธีตามแต่หมอลำจะเลือกเสร็จแล้ว ก็ยกขันครู (ซึ่งประกอบด้วยผ้าขาว ผ้าแพร ชัน 5 ชัน 8 หมากพลู บุหรี่ เป็นต้น) นำขึ้นหื้อหิ้งบูชาหลังจากนั้นผู้นำจะนำเครื่องบูชาและอาหารคาวหวานบอกกล่าวแถนในระหว่างเลี้ยงข้าวปลาอาหารผู้ที่หมอลำได้เชิญร่วมพิธีด้วยห่อบูชาทุกคนก็จะอธิษฐานจิตถึงองค์พญาแถนหรือองค์เทพตามคติความเชื่อ นำเครื่องบูชาครูไปวางไว้บนหิ้งครุที่ตั้งไว้กลางประรำพิธี พอวางเสร็จเมื่อพร้อมแล้ว หมอแคนจะเป็นผู้เริ่มเป่าแคนตามบทบาทที่ได้รับหลังจากนั้นหมอลำก็จะนำพ่อนบูชาครูและคณะก็พ่อนตามบทบาท ที่ว่าคือ รำเริ่มต้นพอรำได้สักพักเมื่อได้เวลาที่เทพเทวดาหรือผีฟ้า ตามความเชื่อได้รับทราบและอ้อนวอนสำราญกับเครื่องเซ่นไหว้พอแล้วท่านก็จะเข้าร่วม พ่อนรำด้วย โดยการผ่านร่างกลุ่มผู้ร่วมประกอบพิธีโดยลำดับ เกิดเป็นการแสดงขับร้องและดำเนิน เป็นเรื่องเป็นราว เป็นตอนตามแต่ผีฟ้าจะพาลำเรื่องไปเมื่อเข้าโหมดรักษาที่มีการรักษาโดยผีฟ้าที่ลงมาประทับมีการปราบสิ่งชั่วร้ายต่างๆ ร่วมด้วยในบทลำนำเป็นเช่นนั้นไปเรื่อยๆ โดยผีฟ้าจะมีเวลาให้คณะพักเบรกและเริ่มต่อจนเป็นที่พอใจของเจ้าภาพ แต่ถ้าหากเจ้าภาพประสงค์จะหยุดผีฟ้าก็จะหยุดให้ตามความประสงค์โดยการเชิญและยกหื้อหิ้งครุขึ้นไปไว้บนบ้านของเจ้าภาพ เมื่อเสร็จพิธีทุกฝ่ายก็จะมากินเลี้ยงกันตามแต่เจ้าภาพจะเตรียมไว้เสร็จแล้วก็ป็นอันจบพิธี

แนวทางการอนุรักษ์พิธีเลี้ยงแถนของกลุ่มชนชาวไทยลาว ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์

ในพื้นที่ชุมชน น่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมด้านวิถีความเชื่อของกลุ่มชาวไทยลาว และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญ ที่สามารถพัฒนาต่อยอดด้านต่างๆ ได้ โดยอาศัยฐานคติที่ได้จาก นิทาน และตำนานพญาแถน บทบาท หน้าที่ของแถนที่มีต่อมนุษย์ สามารถหาแนวทางที่มีผลต่อการอนุรักษ์พิธีกรรมเลี้ยงแถน ดังนี้ (1) ฐานคติที่ชุมชนมีความเชื่อในอำนาจดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ คือ พญาแถน (2) พิธีเลี้ยงแถนที่มีการพัฒนาการมาจากอดีตมาในช่วงสมัย ปู่ย่า ตายาย ก็ยังมีการจัดพิธีกรรมเซ่นไหว้และถูกขึ้นมาในทุกๆ ปี และรอบเดือนที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ได้แก่ ช่วงก่อนการลงทำการเกษตร หรือการทำนา ทำไร่ มักเป็นพิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ และฝน เป็นต้น นอกนั้นก็มักจะเป็นเรื่องราวที่เข้ามาบทบาท อธิฐาน และสำเร็จตามที่ตั้งใจก็มักจะเดินทางเข้ามา เช่น ไหว้ บูชา (3) ความเป็นทางประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า ตำนานท้องถิ่น ได้แก่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ฐานคติที่มีต่อพระยาแถน สิ่งเหล่านี้สามารถเป็นจุดสำคัญพอที่จะสร้าง ประดิษฐ์สร้างศิลปะการแสดง ประกอบ แสง สี แสง ที่เกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่ชุมชนโดยไม่ต้องไปซ้ำกับพื้นที่อื่น ๆ ได้

การพัฒนาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน การออกแบบชุดการแสดงจากพิธีเลี้ยงแถน เป็นการนำแนวคิดและแรงบันดาลใจมาจากองค์ประกอบที่อยู่ในพิธีกรรม เช่น ไหว้เข้ามาวิเคราะห์ ตีความหมายและค้นหาคุณค่าในพิธีกรรม

ออกมาเป็นชุดการแสดง โดยใช้แนวคิดการฟ้อนรำของนาฏศิลป์ไทยและนาฏศิลป์พื้นและหลักทฤษฎีทางดนตรีมาเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศิลปะการแสดงจากพิธีเลี้ยงแถน ดังนี้ การพัฒนาท่ารำสามารถนำท่ารำ ที่ปรากฏในพิธีกรรมเลี้ยงแถน มาใช้เป็นโครงสร้างประดิษฐ์ท่ารำให้เกิดความประณีตสวยงามโดยพิจารณาจากท่าทางตามธรรมชาติของปราชญ์ท้องถิ่นผู้นำประกอบพิธี ผู้เข้าร่วม ขั้นตอนการประกอบพิธีบวงสรวง จากการศึกษาวิถีชีวิตบริบทชุมชนบ้านโคกเจริญ ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ นำมาวิเคราะห์ตีความหมายเพื่อออกแบบท่ารำได้ คือ ท่าเล่าตำนานพญาแถน บทบาทของแถนที่มีต่อมนุษย์ ท่าเดินชมทิวทัศน์วิถีกลุ่มชน ท่าประนมวันทาบูชา ท่วงท่าแสดงออกการถวายท่ากราบและบูชา ท่าอัญเชิญ รูปแบบการแสดงแบ่งเป็น 2 ช่วง โดยช่วงที่ 1 เป็นการบรรยายตำนานพญาแถน และบทบาทที่มีต่อมนุษย์ในด้านต่าง ๆ และช่วงที่ 2 เป็นขั้นตอนของการประกอบพิธีกรรมบวงสรวง เช่น ให้อัญเชิญแถน เป็นต้น การแสดงละครประกอบ แสง สี เสียง ตำนานพิธีกรรมเลี้ยงแถนวิถีชุมชนชาวไทยลาว กับการจัดการแสดง แสง สี เสียง สืบสานตำนาน นิทาน เรื่องเล่า จัดงานโดยองค์การบริหารตำบล วิเคราะห์ชุดการแสดง การนำเสนอวิถีชีวิตของชุมชนบ้านห้วยปาง และบ้านโคกเจริญ ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ เป็นชาวไทยลาวมีประเพณีท้องถิ่น คือ พิธีกรรมเลี้ยงแถน ที่สามารถนำมาประกอบการแสดงเพื่อให้เห็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน และการกล่าวขาน ตำนานพญาแถนเรื่องราวบทบาท หน้าที่ การดูแล ของแถนที่มีบทบาทต่อมนุษย์ เป็นการแสดงละครเรื่องราวความเป็นมา เป็นตำนานเล่าขานสืบมาสู่ลูกหลานทำให้ผู้เข้าชมเกิดอารมณ์ความรู้สึกร่วม ผ่านศิลปะการแสดง เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และสืบสานและต่อยอดต่อไป และสามารถพัฒนาในด้าน การกระตุ้นการศึกษา การสร้างสรรค์นวัตกรรมทางความเชื่อ และด้านสัญลักษณ์ในพิธีที่นำมาสร้างสรรค์ผ่านศิลปะการแสดงของชุมชน สามารถสรุปได้ดังนี้ (1) กระตุ้นการศึกษาทำความเข้าใจในบทบาทพิธีกรรมและความเชื่อการเพิ่มความรู้ความเข้าใจในประวัติความเป็นมาในด้านชาติพันธุ์ และความเชื่อดั้งเดิมที่มีต่อแถน จากงานวิจัย สืบหาความทางวิชาการ และขยายสื่อพร้อมวิทัศน์ประกอบให้เข้าถึงมากขึ้นโดยจัดให้เหมาะสมกับทุกวัยและเพิ่มหลักสูตรความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิถีความเชื่อชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของบรรพบุรุษทำให้เกิดความเข้าใจสังคมอดีตมากขึ้น เป็นการเพิ่มความหวงแหนและความภูมิใจของตนเองและชุมชน (2) การสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อยกจุดเด่นของพิธีกรรมเลี้ยงแถน สร้างรายได้และกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน ต้องหาจุดเด่นของพิธีกรรมเลี้ยงแถน ในที่นี้ก็คือเป็นวัตถุที่มีความเชื่อว่าเป็นมงคลแก่ผู้ครอบครอง เช่น ดาบไม้ยอป่า เรือไม้ยอป่า ไม้ยอป่า ที่มีความเชื่อมาแต่โบราณว่าสามารถขับไล่สิ่งอัปมงคลออกจากร่างกายผู้ป่วย เป็นการรักษาแบบท้องถิ่น ที่พบเห็นได้ยากทั้งนี้ยังเพิ่มความน่าสนใจมากขึ้น สำหรับการประกอบพิธีเลี้ยงแถน ด้วยไม้ยอป่าที่เป็นความเชื่อด้านสรรพคุณป้องกันและไล่มนต์ดำคุณไสยและภูตผีร้าย ที่เป็นพื้นฐานโดยได้รับการยอมรับจากชุมชน ทั้งนี้การสร้างวัตถุมงคลขึ้นมาใหม่เพิ่มในประเพณีอาจสร้างแรงจูงใจในการเพิ่มพลังความศรัทธา ต่อองค์แถนและพิธีกรรมได้มากยิ่งขึ้น (3) สัญลักษณ์ในพิธีเลี้ยงแถนและความเชื่อของชุมชนสามารถเพิ่มความน่าสนใจ ในการเข้ามาศึกษาเรียนรู้และต่อยอดองค์ความรู้ที่หลากหลายสำหรับพัฒนารูปแบบพิธีให้เข้ากับสมัยและวิถีชีวิตของชุมชนโดยการเพิ่มเอกลักษณ์ เช่น รูปแบบการสร้างควมรื่นรม เสียงดนตรี การขับร้อง ท่วงทำนองการรำรำ การสร้างสัญลักษณ์ของพิธีกรรมเลี้ยงแถนเพื่อต่อยอดพัฒนาอาชีพและผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพิ่มเสน่ห์ของมรดกขลังภายในพิธีโดยมีการปลูกเสกหรือเอาเข้าร่วมในพิธีเพิ่มความน่าเชื่อถือและสร้างกลุ่มอนุรักษ์ภายในชุมชนสนับสนุนและส่งเสริมสินค้าสร้างมูลค่าบวกกับการอนุรักษ์ประเพณีในชุมชนด้วย เป็นต้น

บทสรุป

ฐานคิดด้านความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อพลังอำนาจที่ไม่สามารถอธิบายได้มีดังนี้ (1) ฐานคิดที่มนุษย์ให้ความเชื่อในอำนาจธรรมชาติเชื่อ ว่าสามารถลดบันดาลให้เกิดผลต่างๆแก่มนุษย์ได้ คือความทุกข์และสุขแก่มนุษย์ได้ มนุษย์

จึงให้ความเคารพยำเกรงและพยายามเอาใจธรรมชาติ ในรูปแบบความเคารพธรรมชาติ และบูชาธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนประเพณีที่สมาชิกของชุมชนและสังคมยังยึดถือสืบเนื่องกันมาเพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดทั้งหลายที่ตนเชื่อ ได้แก่ ความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติแต่ละประเพณีและพิธีกรรม จะมีกรรมวิธี รูปแบบ ขั้นตอน องค์ประกอบ แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น

ทั้งนี้ประเพณีแสดงให้เห็นถึงความมีระเบียบแบบแผน เจตคติ การกระทำ คุณค่า ค่านิยม ศีลธรรม ของคนในชุมชนและสังคมนั้นยึดถือและปฏิบัติกันมานานจนเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติจนเป็นแบบแผนเดียวกันมีส่วนทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข คำว่า “แกน” สามารถอธิบายได้ว่าเป็นสถานะอยู่เหนืมนุชย์เป็นฐานะที่อยู่บนฟ้า มีอำนาจเหนืมนุชย์จากกล่าวได้ว่าเป็นเทวดาสูงสุดวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวอีสาน กลุ่มชนชาติพันธุ์กลุ่มชาวไทยลาว เชื่อว่าพระยาแกนมีบทบาทต่อชีวิตมาก และด้านบทบาทด้วย ตามฐานคติแต่เดิมได้กล่าวว่า “แกน” มีลักษณะสองประเภท ได้แก่ แกนหลวง หมายถึง เทพเจ้า ผู้สร้างโลกสร้างสรรพสิ่งในโลก อาจกล่าวได้ว่าสรรพสิ่งเกิดจากพลังการสร้างสรรคเกิดจากเทพเจ้า ความเชื่อที่มีต่อแกนกลุ่มชาวไทยลาวโดยส่วนใหญ่ฐานคติที่มีต่อความเชื่อในเรื่องบทบาทของแกนมักเป็นการให้ความสำคัญในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ (1) ความเชื่อที่มีต่อแกนในฐานะผู้อำนวยผล และมีอำนาจให้คุณและโทษได้ และถือเป็นผู้มีอำนาจที่ยิ่งใหญ่ในฐานะเทพเจ้าที่มีผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิต (2) การจัดเครื่องบูชาของกลุ่มชาวไทยลาว และชุมชนในพื้นที่มักแสดงถึงการเคารพอย่างหนึ่งและการถวายเครื่องบูชา ที่แสดงออกถึงการเคารพบูชาต่อแกน ถึงแม้ปัจจุบันความเชื่อนี้ก็ยังฝังอยู่ในความรู้สึกของชุมชนนี้ การถวายสิ่งของเพื่อเป็นการบูชาแกน การใช้เสียงดนตรีเพื่อการบูชา การจำลองสัตว์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ได้แก่ ช้าง ม้า ดาบ เรือ ไม้พาย และอื่นที่เกี่ยวข้อง สิ่งเหล่านี้จัดว่าเป็นเครื่องเคารพ สัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์ สิ่งแทนบรรพบุรุษของตนเอง ทั้งนี้ยังมีการจัดห่อเพื่อทำการบูชากายในบ้านเรือนของตนเองอีกด้วย เป็นต้น (3) แกนกับฐานคติความเชื่อที่มีต่อการขอฝน ประเพณีขอฝนนี้ยังดำรงอยู่แม้ในสมัยปัจจุบัน ประเพณีนี้ยังถือปฏิบัติกันอยู่ท่ามกลางความเจริญรุ่งเรืองของวิทยาการสมัยใหม่จึงถือเป็นการให้ความสำคัญต่อฐานคติความเชื่อแบบดั้งเดิมและเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ด้านอนุรักษ์ สืบทอด ประเพณีท้องถิ่น เป็นต้น (4) แกนยังมีความสำคัญต่อมนุษย์ในด้านความรู้สึกและจิตวิญญาณภายในร่างกายของมนุษย์ และมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในด้านต่างๆ ได้ ได้แก่ ความเป็นอยู่ บ้านเรือนอาศัย สุขภาพร่างกาย ความสำเร็จ และเกษตรที่ได้ผลผลิต เป็นต้น ความหมายของคำว่า พิธีกรรม ให้ความหมายที่สำคัญ หมายถึง พฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความเชื่อของบุคคลในสังคม ที่แสดงออกในลักษณะที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับ จุดประสงค์หรือความต้องการของผู้ทำพิธีกรรม หรือชุมชนนั้น ๆ โดยพิธีกรรมได้ถูกแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ของการทำพิธีกรรม ได้แก่ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิต ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่มุ่งส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ชีวิตของมนุษย์ และพิธีกรรมที่เป็นมงคล โดยมุ่งหมายที่จะทำพิธีกรรมให้เกิดฤทธิ์เดช การคลั่งคลั่งให้เกิดความคุ้มครอง การดูแลรักษา การป้องกันจากโรคภัยไข้เจ็บ การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ เป็นต้น สำหรับแนวทางในการสื่อสารดวงวิญญาณผ่านพิธีกรรมสามารถดำเนินการบูชาตามแบบอย่าง หรือแบบแผนต่างที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา คำว่าพิธีการ (Rite) หมายถึง เป็นคำนาม หมายถึง การที่เกี่ยวข้องกับพิธีและแบบหนังสือทางทูต เช่น กรณพิธีการทูต (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2554) อย่างไรก็ตามเมื่อกล่าวถึง พิธีตามประเพณีทางศาสนาหรือในโอกาสสำคัญ และพิธีกรรมจะก่ออำนาจพิเศษขึ้นมาเป็นการเพิ่มพลังและสืบอำนาจให้แก่พิธีการนั้น ๆ จะเห็นว่าพิธีกรรมเป็นพฤติกรรมที่กระทำขึ้นเพื่อสนองโลกียวิสัย หรือเพื่อความสูงส่งทางจิตวิญญาณ ในขณะที่พิธีการจะเป็นการส่งเสริมพิธีกรรมนั้นให้บรรลุตามจุดประสงค์ที่วางไว้ ซึ่ง พิธีกรรมการเล่นแกนของบ้านห้วยปาง ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ถือว่าเป็นพิธีกรรมที่มุ่งหมายให้เกิดการดำรงชีวิตที่เกิดสันติสุข เกิดความสุข และรับการปกป้องจากอันตรายที่จะเกิดขึ้น โดยแนวทางการอนุรักษ์พิธีการเล่นแกนของกลุ่มชนชาวไทยลาว ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ พบว่าในพื้นที่ชุมชน น่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมด้าน

วิถีความเชื่อของกลุ่มชาวไทยลาว และพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สำคัญ ที่สามารถพัฒนาต่อยอดด้านต่างๆได้ โดยอาศัยฐานคติที่ได้จาก นิทาน และตำนานพญาแถน บทบาท หน้าที่ของแถนที่มีต่อมนุษย์ สามารถหาแนวทางที่มีผลต่อการอนุรักษ์พิธีกรรมเลี้ยงแถน ดังนี้ (1) ฐานคติที่ชุมชนมีความเชื่อในอำนาจดวงวิญญาณศักดิ์สิทธิ์คือ พญาแถน (2) พิธีเลี้ยงแถนที่มีการพัฒนาการมาจากอดีตมาในช่วงสมัย ปู่ย่า ตายาย ก็ยังมีการจัดพิธีกรรมเช่นไหว้และถูกขึ้นมาในทุกๆปี และรอบเดือนที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ ได้แก่ ช่วงก่อนการลงทำการเกษตร หรือการทำนา ทำไร่ มักเป็นพิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์ และฝน เป็นต้น นอกนั้นก็มักจะเป็นเรื่องราวที่เข้ามาบทบาท อธิฐาน และสำเร็จตามที่ตั้งใจก็มักจะเดินทางเข้ามา เช่น ไหว้ บูชา (3) ความเป็นทางประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า ตำนานท้องถิ่น ได้แก่ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรม ฐานคติที่มีต่อพญาแถน สิ่งเหล่านี้สามารถเป็นจุดสำคัญพอที่จะสร้าง ประดิษฐ์สร้างศิลปะการแสดง ประกอบ แสง สี แสง ที่เกิดขึ้นเฉพาะพื้นที่ชุมชนโดยไม่ต้องไปเข้ากับพื้นที่อื่นได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2561). **มรดกภูมิปัญญาอีสาน**. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กฤษณ์ นัธ และ ยโสธรา ศิริภาพระภากร. (2562). พิธีแห่นาคหอยจุยประจำปีของปราสาทบ้านโพธิ์ศรีธาตุ ตำบลเกาะแก้ว อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์. **วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์**, 4(1), 110 – 124.
- จตุพล ทองสกล. (2553). **การดำรงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยดำ บ้านหัวถนน ตำบลคอนพุทรา อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม**. วิทยานิพนธ์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เดนี ชาร์เจน. (2542). **พิธีกรรมของโลก = Global Ritualism**. แปลโดย ทิพย์อาภา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์.
- นลิน สิริประมา. (2562). **การเดินทางของขวัญ** [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://m.museumsiam.org/da-detail2.php?MID=3&CID=177&CONID=3391&SCID=242>.
- บงกช สุทัศน์ ณ อยุธยา. (2550). **การดำรงอยู่ของหอเจ้าบ้านในเขตชุมชนเมือง กรณีศึกษา : เทศบาลตำบลหางดง อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดเชียงใหม่**. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ประยงค์ แสนบุราณ. (2555). **ความเชื่อเรื่องพระยาแถนของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมกลุ่มวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคอีสาน**. **วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, 29(3), 1 - 17.
- ปริญญา จงหาญ. (2553). **การศึกษาพิธีกรรมแห่นาคของชาวบ้านดมและบ้านเทพอุดม ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- พระศักดิ์รินทร์ ปยุตตปัญญา. (2564ก). **ลักษณะหิ้งแถนที่ประทับดวงวิญญาณ** [ภาพถ่าย]. 15 เมษายน 2564. สุรินทร์ : บ้านห้วยปาง ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์.
- พระศักดิ์รินทร์ ปยุตตปัญญา. (2564ข). **พิธีกรรมเลี้ยงแถนบ้านห้วยปาง** [ภาพถ่าย]. 15 เมษายน 2564. สุรินทร์ : บ้านห้วยปาง ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์.
- พระศักดิ์รินทร์ ปยุตตปัญญา. (2564ค). **ขั้นตอนการเชิญดวงวิญญาณแถน** [ภาพถ่าย]. 15 เมษายน 2564. สุรินทร์ : บ้านห้วยปาง ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์.
- พระศักดิ์รินทร์ ปยุตตปัญญา. (2564ง). **ลักษณะพิธีกรรมช่วงประกอบพิธี** [ภาพถ่าย]. 15 เมษายน 2564. สุรินทร์ : บ้านห้วยปาง ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์.

- ยโสธารา ศิริภาพระภากร. (2560). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเทพบริบาลแห่งชนเผ่ากับกลุ่มชาวไทยกวย อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร. *วารสารวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ปริทรรศน์*, 4(2), 7 – 12.
- ยโสธารา ศิริภาพระภากร. (2564). ศิลปวัฒนธรรมประเพณีกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. สุนทร : ก๊อปปี้เซอร์วิส.
- วิลาสินี ศรีนุเคราะห์. (2543). ปันโจลกรณีศึกษาพิธีการไหว้ครูเพื่อสืบทอดพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อของชาวไทยเขมรสุนทร. รายงานการวิจัย. สุนทร : สถาบันราชภัฏสกลนคร.
- วุฒิชัย สว่างแสง และ พุทธิรักษ์ ปราบนอก. (2564). ขวัญในความเชื่อเรื่องแถน. *วารสารนานาชาติมหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 11(2), 1 - 24.
- สมพร เกษมสุขจรสแสง. (2526). การผสมทางวัฒนธรรมของลาวโซ่งหรือไทยโซ่ง. สุนทร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย. (มปป.). **ปลึง (ขวัญ-เขมร)** [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 23 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://db.sac.or.th/thailand-cultural-encyclopedia/detail.php?id=16259>.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554ก). **แถน** [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2565, จาก <https://dictionary.orst.go.th>.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554ข). **พิธีกรรม** [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2565, จาก <https://dictionary.orst.go.th>.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554ค). **พิธีการ** [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2565, จาก <https://dictionary.orst.go.th>.
- สำเร็จ อินทยุง, ยโสธารา ศิริภาพระภากร, สุริยา คลังฤทธิ์. (2562). แขนพนม พิธีกรรมบูชาภูเขากลุ่มชาวไทยเขมรบ้านตะโก อำเภอบึงสามพัน จังหวัดบุรีรัมย์. ใน *การประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติ “เวทีวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมศึกษา” ครั้งที่ 2*, 23 สิงหาคม 2562. 374 - 378. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2562). **ขวัญจับต้องไม่ได้มองไม่เห็นความเชื่อมากกว่า 3,000 ปีมาแล้ว** [ออนไลน์]. ค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2564, จาก https://www.matichon.co.th/prachachuen/daily-column/news_1364834.